

**HOTUBA YA WAZIRI WA MADINI MHE. DOTO BITEKO WAKATI WA MKUTANO
NA WAANDISHI WA HABARI AKIELEZEA MAFANIKIO NA MAENDELEO YA
SEKTA YA MADINI KABLA NA BAADA YA UHURU KUELEKEA MAADHIMISHO
YA MIAKA 60 YA UHURU WA TANZANIA BARA**

Ndugu Wanahabari,

Sekta ya Madini ina historia ndefu kuanzia enzi za ukoloni. Kabla ya uhuru sekta ilisimamiwa na Geological Survey of Tanganyika iliyoanzishwa mwaka 1923 ambayo iliendesha utafiti wa madini ya dhahabu, almasi, bati, ulanga, chumvi, kiko na tungsten. Matokeo ya utafiti huu ilikuwa ni kuanzishwa kwa mgodi wa almasi wa Mwadui. Wakati wa uhuru migodi ambayo ilikuwapo ilikuwa ni Buhemba, Kiabakari, Mara mine, Mwadui, Geita mine, Lupa mine, Mkwamba mine-Mpanda. Katika kipindi cha miaka 50 kufikia Azimio la Arusha (1967) kiasi cha tani 64 cha dhahabu kilizalishwa na migodi iliyotajwa hapo juu ambayo ilikuwepo balaya uhuru. Baadaya Azimio la Arusha migodi mingi haikuweza kuendelea kwasababu ya hali mbaya ya soko la dhahabu na pia kukosekana kwa mitaji kutoka nje kufuatia mabadiliko ya sera ya uwekezaji.

Baada ya Azimio la Arusha serikali iliunda shirika la Madini la Taifa (STAMICO) mwaka 1978 na Wizara ya Madini ikaundwa 1981 na Chuo cha Madini (MRI) kwa lengo kufundisha kada ya kati katika masuala ya madini na kuanzia wanafunzi 61 waliomaliza kidato cha sita(6) ambao walipelekwa katika kambi mbili Bukoba na Kyerwa zilipo mkoani Kagera. Aidha, katika kipindi cha miaka ya 70 serikali iliunda Sera ya Madini mwaka 1977 na Sheria ya Madini ya Mwaka 1979 na Kanuni zake. Kuundwa kwa sheria hiyo na kanuni zake kulirasimisha na kukuza shughuli za uchimbaji mdogo nchini. Kati ya kipindi hicho na miaka ya 80 serikali kupitia STAMICO ilifanya utafiti wa madini kwa ufadhili wa mashirika kutoka nchi marafiki.

Kuanzia mwaka 1987 serikali ilibadilisha mwelekeo wa sera za uchumi na kukaribisha uchumi huria. Kufuatia kuundwa kwa sera ya uwekezaji mwaka 1990 na kuundwa kwa sera ya madini ya mwaka 1997 kasi ya uwekezaji katika sekta ya madini iliongezeka sana. Hali hii ilisababisha kuongezeka kwa shughuli za utafutaji madini ambapo migodi mikubwa ya uchimbaji wa dhahabu ilianzishwa.

Tangu uhuru, Serikali imechukua hatua kadhaa za kuendeleza sekta ya madini. Hata hivyo, jitihada zilizofanyika kwa kuzingatia sera na mikakati ya maendeleo inayosimamiwa na dola hazikufanikiwa kushawishi raslimali zinazohitajika katika uwekekezaji.

Kuanzia miaka ya 80, sekta ya madini duniani ilipitia mabadiliko makubwa ambayo kwa namna moja ama nyingine yalikuwa na athari kubwa kwa Tanzania. Nchi nyingi, hasa zile zinazoendelea, zilifanya marekebisho makubwa ya miundo ya uchumi yanayolenga katika kuruhusu biashara na uwekezaji kutoka nchi za nje. Hali hii ilipelekea ushindani katika uwekezaji rasilimali ulimwenguni. Wakati huo huo, kuwepo kwa taasisi za fedha na uwekezaji rasilimali wa kimataifa pamoja na mbinu thabiti za usimamizi wa fedha kulifungua njia mpya zilizopelekea kuongezeka kwa mitaji kwa ajili ya kutafuta na kuchimba madini. Vivyo hivyo, ukuaji wa teknolojia katika ngazi mbalimbali za maendeleo ya uchimbaji madini ulipanua kwa kiasi kikubwa wigo wa rasilimali kwa kuwezesha mashapo yenye kiwango kidogo cha madini ambayo hapo zamani yalionekana kutokuwa na faida kiuchumi, kuweza kuchimbwa kwa faida na vilevile kuwezesha kugunduliwa kwa mashapo ya madini katika kina kirefu chini ya ardhi na maengine mapya.

Kutokana na maendeleo hayo, na ili kutumia fursa hiyo ya kuongezeka kwa ari ya uchimbaji madini katika Afrika, sekta ya madini Tanzania ilihitaji marekebisho na mpito sahihi wa kuelekea kwenye tasnia ya uchimbaji madini ya kisasa na inayofaa. Wakati huo huo, shughuli za uchimbaji mdogo wa madini hapa Tanzania zilikuwa kwa kiwango cha kutosha. Kwa upande mwingine, sekta ndogo hii ya tasnia ya madini ilikuwa tegemeo la maisha kwa watu zaidi ya nusu milioni na uwezo wa kuzuia uhamaji wa watu kutoka maeneo ya vijijini kwenda mijiji, kuchochea maendeleo ya usindikaji, utengenezaji wa vitu mbambali na kuondoa umaskini.

Ndugu Wanahabari,

Shughuli za uchimbaji na biashara ya madini nchini Tanzania zimekuwepo kabla na baada ya Uhuru wa Tanzania Bara Mwaka 1961. Kabla ya Uhuru, na baada ya Uhuru hadi kufikia miaka ya 2000 hakuna twakimu zinazobainisha vizuri shughuli za madini na biashara ya madini nchini. Aidha, kuanzia kwa migodi 7 mikubwa mwaka 2000 hadi 2010, migodi hiyo ni Bulyanhulu Gold Mine (2001); Geita Gold Mine, North

Mara Gold Mine (2002); TanzaniteOne Tanzanite Mine; Buganika Diamond Mine (2003); Tulawaka (2005); na Buzwagi Gold Mine (2009). Migodi hii imeongeza uzalishaji wa madini ya dhahabu kutoka tani 1 (1997) hadi tani 50 (2007) na mapato ya Serikali kutoka US\$ 2 milioni (1997) hadi US\$ 78 milioni (2007). Aidha, utafutaji wa madini umeongezeka kwa kiwango kikubwa ambapo kulikuwa na leseni zaidi ya 3,000 za utafutaji mkubwa wa madini mwaka 2010 ukilinganisha na leseni 9 tu mwaka 1990. Baada ya uhuru STAMICO ndio shirika pekee lililokuwa likifanya shughuli za utafutaji madini hadi kufikia miaka ya themanini (80).

Thamani ya madini yanayouzwa nje imeongezeka kutoka US\$ 727.45 milioni (2005) hadi US\$ 1,075.9 milioni (2008). Ajira katika uchimbaji mkubwa imeongezeka kutoka wafanyakazi 1,700 (1997) mpaka 13,000 (2007). Serikali iliwarasimisha wachimbaji wadogo wasiorasmi kwa kuwapa leseni za uchimbaji mdogo wa madini (primary mining licence); kuwahamasisha waunde vikundi vya SACCOS ili kuweza kuwasaidia vizuri zaidi; kuwatafutia maeneo ya uchimbaji mdogo wa madini; kuwapa huduma za ugani kwa kutoa mafunzo ya ujasiriamali, uchimbaji salama, biashara ya madini, na namna ya kutafuta masoko; kuanzisha kituo cha mafunzo ya wachimbaji wadogo ili kuwasogezea huduma za ugani na mafunzo; na kuwahamasisha washirikiane na wawekezaji wakubwa.

Sheria ya Madini ya Mwaka 1920 (*The Mining Ordinance 1920*), ambapo biashara zilizofanyika zilikuwa za kufua vito chini ya Sheria ya Goldsmiths na Silversmiths Ordinance 1937 ambayo ilihusu usimamizi na uhibitaji wa biashara ya dhahabu. Kuanzia miaka ya 1965 mpaka 1975 Bunge lilipitisha Sheria ya "*The National Investment Promotion and Protection Act*" ambayo ilisimamiwa na Shirika la Taifa la Maendeleo (NDC) kwa kuendeleza shughuli chache za uchimbaji na biashara ya madini. Uchache wa shughuli za uchimbaji madini ulitokana na uliokuwa uamuzi wa Serikali wa kuhifadhi rasilimali za madini hadi muda ambao Taifa litakuwa limepata utaalamu na kujenga kada ya wataalamu watakaohudumu katika Sekta ya Madini wakiwemo, wanajiosayansi, wahandisi na wataalamu wengine muhimu wa kusimamia na kuendesha shughuli za uchimbaji na uchakataji madini kwa ufanisi.

Mgodi mkubwa wa kwanza wa dhahabu katika kipindi cha kabla ya uhuru ni ule ni ule wa Sekenke (Iramba) ulioanza mwaka 1909 hadi 1956 na kuzalisha jumla ya kilo

4,300 za dhahabu. Migodi mingine ya dhahabu ni Geita ambao ulianzishwa mwaka 1938 na kufungwa mwaka 1966. Migodi huo ulizalisha dhahabu kiasi cha kilogramu 27,440; Buhemba (1913-1970) ambao ulizalisha kilogram 12,213 za dhahabu na Kiabakari (1933 -1966) ulizalisha kilogram 18,810 za dhahabu.

Ndugu wanahabari,

Miaka ya 1970 hadi 1978 shughuli za uchimbaji zilipungua sana kutokana na uamuzi wa Rais na Muasisi wa Nchi yetu Hayati Mwl. J. K Nyerere kutaka kusubiri kujihusisha na shughuli za uchimbaji mpaka pale taifa litakapokuwa tayari kufanya hivyo. Miaka ya 1977/80, Tanzania haikuwa na fedha za kutosha kujiendesha na katika kuhakikisha Serikali inajiendesha na huduma zinatolewa kwa Wananchi, Bunge lilitunga Sheria ya Madini mwaka 1979 ambapo Wawekezaji katika sekta ya rasilimali ya madini walianza kuingia nchini mwanzoni miaka ya 1990 ambapo Makampuni yakigeni yalijitokeza kuwekeza katika uchimbaji madini. Kutokana na uchumi wa dunia kuyumba, Benki ya Dunia ikaamua kutusaidia kama taifa ili ili kama taifa tuweze kuendelea ilitulazimu kutumia rasilimali madini tulizonazo kwa ajili ya kujiletea maendeleo. Ikapita mipango mingi ya kuwafanya waafrika watumie rasilimali madini kujiletea maendeleo na sisi tukawa sehemu ya mpango huo. Utaratibu wa kuanza kuvutia wawekezaji ukaanza na bahati nzuri wawelkezaji walikuja lakini baadaye kukatoka manung'uniko mengi kutoka kwa wananchi. Mkifuatilia sana mtaona Sekta iliyoundiwa kamati nyingi sana za uchunguzi kwa lengo la kuboresha mfumo wake wa uendeshaji Sekta ya Madini ni mojawapo. Mtaona sasa nyenzo ya usimamizi wa Sekta sekta hii ulikuwa na malalamiko mengi kwenye uongozi wan chi kwa awamu zote kuanza ile ya kwanza mpaka sasa, awamu zote zimekuwa zikichukua hatua mbalimbali ili kurekebisha na kuifanya sekta kuwa na tija kwa nchi. Miongoni mwa kamati zilizoundwa ili kuimarisha usimamizi wa Sekta ya madini ni kamati ya mwaka 2001 ya Ndugu jenerali Godfrey Mang'anya, kamati ya mwaka 2002 ya Meja Jenerali mstaafu Robert Mboma, Mwaka 2002 pia iliundwa kamati ya Profesa Sospeter Muhongo, 2004 kamati ya Laurence Masha, Mwaka 2006 ikaundwa kamati ya Mhandisi Paul Masanja na Mwaka 2008 iliundwa kamati iliyopitia mchakato mzima wa Sekta ya Madini ya Jaji Mstaafu Mark Bomani kamati hii ilikuja na marekebisho makubwa ya Sera na baadaye ikazaa Sheria ya

Madini yam waka 2010. Lengo la kamati zote hizi ilikuwa ni kuongeza tija na kuvutia wawekezaji waje kuwekeza kwenye Sekta ya Madini.

Ndugu Wanahabari,

Tangu wakati huo, nyenzo za usimamizi sekta ikiwa ni pamoja na Sera na Sheria ya Madini zimekuwa zikifanyiwa marekebisho na maboresho ya mara kwa mara kulingana na uhitaji wa kufanya hivyo, kwa mfano, mwaka 2009 Serikali ilitunga upya Sera ya Taifa ya Madini na kufuatiwa na Sheria ya Madini ya Mwaka 2010. Baada ya kuonekana kuwepo kwa changamoto kadhaa, Serikali ilifanya mapitio ya Sheria ya Madini 2010 kwa lengo la siyo tu kuimarisha uwezo wa Serikali kuisimamia Sekta ili iweze kuongeza mchango wake katika Pato la Taifa, bali pia kwa lengo la kuimarisha ushiriki wa wachimbaji wadogo kwenye shughuli za madini, kuinua sekta ndogo ya uchakataji madini na vilevile kwa lengo la kufungamanisha Sekta ya Madini na Sekta nyingine za uchumi kwa maendeleo ya Taifa.

Ndugu Wanahabari,

Mtakumbuka kuwa, Mwaka 2017 yalifanyika marekebisho makubwa katika Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 kupitia Sheria ya Marekebisho ya Sheria mbalimbali Na.7 ya mwaka 2017. Pamoja na malengo mengine ya Marekebisho hayo kuliwekwa masharti yatakayowezesha wananchi na Taifa kunufaika zaidi na maliasili ya madini kupitia dhana ya ***“Permanent Sovereignty over Natural Resources”***.

Ili kuwezesha kupatikana kwa manufaa hayo, masharti kadhaa yaliingizwa kwenye Sheria ya Madini ya Mwaka 2010; ikiwa ni pamoja na kutambua na kuweka umiliki wa rasilimali madini kwa wananchi chini ya usimamizi wa Rais wa Jamhuri ya Muungano kwa niaba ya Wananchi na kuweka umiliki wa rasilimali madini kwa Serikali bila kuathiri masharti ya Mikataba iliyoingiwa na makampuni ya uwekezaji.

Mabadiliko hayo pia yalilenga kutambua haki ya ushiriki wa Serikali (Government participation) katika shughuli zote za uchimbaji, uchakataji na uchenjuaji wa madini na umiliki wa hisa kwa asilimia 16 (***16% non dilutable free carried interest***) katika makampuni ya uchimbaji na Serikali kuwa na Uwezo wa kuongeza ushiriki (Umiliki) mpaka kufikia asilimia 50 kupitia thamani ya vivutio vya uwekezaji na kikodi alivyopewa mwekezaji.

Marekebisho hayo ya Sheria ya mwaka 2017 ndiyo pia yalianzisha Tume ya Madini Tanzania ambayo ina ofisi za Maafisa Madini Wakazi katika mikoa yote nchini na Maafisa Migodi Wakazi katika migodi yote mikubwa nchini. Hatua hii imechangia sana katika kuinua ufanisi wa kitendaji wa Sekta ya Madini.

Ndugu Wanahabari,

Kwa kuzingatia historia hii ya Kiseru na Kisheru ambayo nimeileza kwa kifupi sana, utaona kuwa mapinduzi makubwa yamefanyika katika kipindi tangu uhuru mpaka sasa ambapo Serikali imefanya jitihada kubwa za kuhakikisha watanzania wananufaika na rasilimali madini, huku tukishuhudia ongezeko la kasi ya ukuaji wa Sekta. Kwa mfano, sekta ilikua kwa asilimia **17.7%** mwaka 2019 na kuwa ya kwanza kwa ukuaji nchini ikilinganishwa na kipindi cha nyuma kabla na baada ya Uhuru. Kwa upande wa mchango wa Sekta ya Madini katika Pato la Taifa uliongezeka kutoka **asilimia 3.8** mwaka 2014 hadi kufikia **asilimia 5.2** mwaka 2019. Kabla ya kipindi cha miaka ya 2000 wastani wa mchango wa Sekta kwenye Pato la Taifa ulikuwa chini ya **asilimia 3**. Aidha, mchango wa sekta katika Pato la Taifa uliongezeka hadi kufikia **6.7%** mwaka 2020 kutoka **4.8%** mwaka 2017. Wakati Mchango wa wachimbaji wadogo wa dhahabu (ASM-Dhahabu) kwenye makusanyo ya maduhuli ya Serikali umeongezeka kutoka 10% mwaka 2017/18 hadi 27% mwaka 2020/21. Wakati katika mwaka 2020 Sekta ya Madini ilichangia asilimia **6.7** kwenye Pato la Taifa, hivi karibuni mchango wa sekta umeongezeka hadi kufikia **asilimia 7.7** katika robo ya pili mwaka 2021 (Aprili - Juni). Kwa mwenendo huo huku jitihada za kuifungua Sekta zikiendelea, hakuna shaka kuwa, ifikapo mwaka 2025 mchango wa Sekta ya Madini utafikia **asilimia 10** ya Pato la Taifa kama inavyotarajiwa.

Ndugu Wanahabari,

Tofauti na miaka iliyopita kabla ya kufanyika kwa mabadiliko ya Sheria ya Madini mwaka 2017, ushiriki wa watanzania katika uchumi wa madini ulikuwa chini sana na kuwafanya watanzania kuwa watu wanaohamama Mfano Sisi hapa ndio wenye mali, sisi hapa ndio kwetu Mtanzania alikuwa akiona dhahabu anaitwa mchimbaji haramu na halali yake ilikuwa kumwondoa ili kuruhusu mtu mwingine aje, Serikali imeamua kuondoa hiyo hali, simulizi ya kuwafanya watanzania kuwa haramu kwenye mali yao tumebadilisha leo watanzania wanashiriki kwenye uchumi mkubwa

wa madini, na ndio maana mtaona hivi sasa mchango wa wachimbaji wadogo wa madini unaonekana tofauti na ilivyokuwa awali kwa mfano mwaka 2018 tuliona mchango wa wachimbaji wadogo ulikuwa hauzidi asilimia 4 lakini leo mchango wa wachimbaji wadogo ni kati ya asilimia 27 na 30 kwa mwaka.

Tulikotoka migodi ilipokuwa ikijengwa bidhaa na huduma zote zilikuwa zinatolewa nje ya nchi walileta kila kitu walileta, mchele, walileta nyamba, walileta nyanya walileta vitunguu, maana yake ilikuwa mgodi upo Tanzania lakini mahitaji yote yalikuwa yanatoka nje ya nchi Serikali imefanya maboresho makubwa na kuondoa hiyo hali, sasa hivi huduma zote zinazofanika kwenye migodi hii ni lazima watanzania washiriki. Katika kipindi cha Mwaka 2020/2021 jumla ya kampuni za watoa huduma kwenye migodi **961 sawa na 66%** zilikuwa ni za kitanzania na idadi ya kampuni za kigeni zilikuwa **506 sawa na asilimia 34**. Uwepo wa idadi kubwa ya watoa huduma wa kitanzania umechochewa kwa kiasi kikubwa na usimamizi wa Sheria ya Madini na Kanuni za Ushirikishwaji wa Watanzania. Tume ya Madini imekuwa ikisisitiza wamiliki wa leseni za madini kutoa kipaumbele kwa bidhaa au huduma zinazotolewa na watanzania na kuhakikisha kuwa bidhaa au huduma pekee zinazotolewa na kampuni za kigeni ni zile ambazo hazipatikani nchini.

Aidha, kama bidhaa na huduma zinazohitajika migodini hazipatikani nchini, Kanuni za Ushirikishwaji wa watanzania zimeelekeza kuundwa kwa kampuni ya ubia kati ya kampuni ya Kigeni na Kampuni ya Kitanzania kwa ajili ya kutoa huduma hiyo. Katika ubia huo kampuni ya kitanzania inatakiwa kuwa na walau **asilimia 20 ya hisa**. Vilevile, katika kipindi cha mwaka 2018 hadi 2021 kumekuwepo na ongezeko la kampuni zenye kuonesha Ushirikishwaji wa Watanzania katika kutoa huduma migodini.

Ndugu Wanahabari,

Ikilinganishwa na tulipotoka, hivi sasa Taifa letu lina migodi mikubwa 9; (6 ya dhahabu, 1 wa almasi, 1 wa tanzanite na 1 wa makaa ya mawe). Pia ipo migodi takribani 28 ya uchimbaji wa kati na mingine mingi ya uchimbaji mdogo wa dhahabu, almasi, madini ujenzi, madini ya viwandani na ya vito vya thamani.

Kwa upande wa Madini adimu ya Tanzanite ambayo yanapatikana nchini kwetu tu, hivi sasa baada ya kuweka udhibiti mzuri wa madini haya ikiwemo ujenzi wa ukuta wenye urefu wa kilomita 24.5 kuzunguka eneo la migodi ya Mirerani ambao umekuwa na manufaa makubwa kwa Serikali kwa kuongeza mapato ya serikali kutoka **shilingi milioni 166** kwa mwaka kabla ya kuwepo ukuta hadi kufikia shilingi **bilioni 3.9** baada ya ujenzi wa ukuta. Hivi sasa kama Taifa tunashuhudia uchimbaji na upatikanaji wa madini haya ya kipekee yenye uzito mkubwa na thamani kubwa ambayo haijawahi kutokea katika historia ya uchimbaji wa madini haya. Serikali itaendelea kuweka mazingira mazuri ya uchimbaji na biashara kwa madini haya ili kuhakikisha yanabaki kuwa tunu ya Taifa letu duniani.

Ndugu Wanahabari,

Yapo mengi ambayo kama Taifa tumefanikiwa kupitia Sekta ya Madini ikiwemo; kupandisha uchumi wa Taifa letu, kuongeza ufanisi wa sekta kupitia maboresho ya sheria, kuanzishwa kwa masoko ya madini, kuongeza uwazi na ushiriki wa watazania katika sekta ya madini nikitaja kwa uchache. Hivi karibuni ikiwa ni ndani ya kipindi hicho hicho cha miaka 60 ya Uhuru Serikali ilisaini Mikataba ya Ubia na Kampuni ya LZ Nickel ya nchini Uingereza na kuanzisha Kampuni ya Tembo Nickel Corporation Limited yenye Kampuni tanzu mbili ambazo ni Kampuni ya Uchimbaji wa Madini ya Tembo Nickel Mining Company Ltd na Kampuni ya Usafishaji wa Madini ya Tembo Nickel Refinery Company Ltd. Kama mtakumbuka, Leseni hii tuliikabidhi rasmi kwa Kampuni hii tarehe 27 Oktoba, 2021 jijini Dodoma. Mradi huu unatarajia kutengeneza ajira zipatazo **978** na mapato ya Dola za Marekani bilioni **7.54** sawa na shilingi Trilioni **17.35** za kitanzania kwa kipindi chote cha uhai wa mgodi. Mapato hayo yatatokana na gawio la hisa huru za Serikali, tozo na kodi. Sambamba na hilo, pia kutakuwa na ujenzi wa kiwanda cha ubia cha usafishaji Madini ya metali kitakachojengwa Wilaya ya Kahama Mkoa wa Shinyanga ambacho kitakuwa na uwezo wa kusafisha Madini ya metali aina mbalimbali.

Bila ya kusahau, makubaliano kama haya yameipatia nafasi Serikali ya kumiliki Hisa asilimia **16** kupitia Kampuni ya Twiga Minerals baada ya kuwepo makubaliano kati ya Serikali na Kampuni ya Barrick. Mbali na kupata mapato hayo, pia Serikali itanufaika kwa kupata asilimia 50 kwa 50 kama faida itakayopatikana katika kipindi

cha uhai wa mgodi. Aidha, Serikali itaendelea kupata umiliki kama huu wa asilimia 16 katika Migodi yote Mikubwa na Kati itakayoanzishwa nchini. Hii ni kwa mujibu wa Sheria kufuatia marekebisho yalifanyika.

Aidha, kupitia Baraza lake la Mawaziri Serikali imetoa ridhaa ya kutolewa kwa Leseni za uanzishwaji wa Mgodi Mpya Mkubwa wa Uchimbaji Dhahabu wa Nyanzanga utakaojengwa kijiji cha Sotta Wilayani Sengerema Mkoani Mwanza na Mgodi Mkubwa wa uchimbaji madini ya *Rare Earth Elements* utakaojengwa katika kijiji cha Ngwala Mkoani Songwe. Vilevile, ikumbukwe kwamba, muda si mrefu mradi mkubwa wa uchimbaji wa Madini ya Graphite utaanza mkoani Lindi huku tayari Kampuni ya Shanta Gold ikiendelea na ujenzi wa Mgodi wa Kati wa uchimbaji Madini ya Dhahabu wa Singida. Haya ni mapinduzi makubwa na mafanikio kwa Serikali katika kipindi hiki cha miaka 60 ikizingatiwa na historia ya mahali tulipotoka.

Ndugu Wanahabari,

Kwa ufupi tu nipende kuwaeleza kuwa, nchi yetu inaendelea kufungua shughuli hizi za uchimbaji na biashara ya madini kwani hadi kufikia Septemba 2021, Leseni hai ambazo zimeshatolewa ni za utafutaji wa madini ni **1,044** ni za utafutaji wa madini, leseni **15** za uchimbaji mkubwa, leseni 161 za uchimbaji wa kati, **leseni 34,000** za uchimbaji mdogo na leseni **1561** za biashara ya madini. Kutolewa kwa leseni hizi kunamaanisha kwamba, Serikali inaweza kuongeza mapato zaidi kupitia sekta hii ya madini. Mfano halisi ni Mwaka wa Fedha tulioumaliza mwezi Juni mwaka 2021 ambapo Wizara ilikusanya shilingi **Bilioni 584.8** sawa na asilimia **111.03** ya lengo la kukusanya shilingi **bilioni 524** ambazo Wizara ilipangiwa na Serikali izikusanye.

Ndugu Wanahabari,

Kufuatia kuanzishwa kwa Masoko ya Madini, Wizara kupitia Tume ya Madini imeendelea kufungua biashara ya madini kwa kuweka mazingira wezeshi na miundombinu rahisi ya kufanya biashara kwa uwazi na ufanisi. Tangu kuanzishwa kwa masoko hayo mwezi Machi, 2019, hivi sasa nchi yetu ina jumla ya masoko ya Madini **42** na Vituo vya Ununuzi wa Madini **59** yaliyoenea katika mikoa mbalimbali. Aidha, kupitia uwepo wa masoko hayo na vituo vya ununuzi, madini yenye thamani ya **shilingi trilioni 3.19** yameuzwa na kuiwezesha Serikali kukusanya **shilingi**

bilioni 222.07 kama mrabaha na ada ya ukaguzi tangu kuanzishwa kwake. Ndugu Wanahabari, haya ni Mafanikio makubwa ikilinganishwa na tulipotoka. **Ndugu wanahabari**, uwepo wa masoko haya na namna yanavyofanya kazi umeifanya Tanzania kuwa mfano kwa nchi nyingi ambazo zimekuwa zikija na nyingine zikiendelea kuomba kujifunza namna Serikali inavyosimamia masoko haya na sekta nzima kwa ujumla.

Ndugu Wanahabari,

Kwa upande wa Shirika la Madini la Taifa (STAMICO), tangu kuanzishwa kwake mnamo Mwaka 1972, hivi karibuni limeweza kufanya mapinduzi makubwa ya kiutendaji, kuimarisha uzalishaji na kujenga misingi mizuri ya kujiendesha kibiashara na kupunguza utegemezi wa moja kwa moja kwa Serikali. Kufuatia kuingia ubia na wawekezaji kwa niaba ya Serikali, Shirika hili limepunguza utegemezi kutoka asilimia **100** mwaka 1972/73 hadi asilimia **22** Mwaka 2021. Aidha, kipindi cha hivi karibuni Shirika limeongeza kasi ya kupunguza utegemezi, mathalani utegemezi wa Shirika umepungua kutoka **asilimia 69.7** ya mwaka wa fedha 2018/19 hadi **asilimia 22** kwa mwaka wa fedha 2020/21.

Ndugu Wanahabari,

Haya ni mapinduzi makubwa kwa STAMICO wakati Taifa likifikia kipindi hiki cha miaka 60 ya uhuru. Ni jambo linalotia moyo sana kuona kuwa wakati ilifika mahali ambapo Bunge na Serikali ilitaka kulifuta shirika hili, hivi sasa STAMICO ni shirika linalofanya vizuri hadi kufikia hatua ya kuongeza wigo wa kutoa huduma ikiwa ni pamoja na kupata kandarasi za uchorongaji katika migodi mikubwa hapa nchini ikiwemo mgodi wa Geita (Geita Gold Mine - GGM), Mgodi wa Buckreef na kwa Kampuni ya Uendelezaji wa Nishati ya Jotoardhi (TGDC) zenye jumla ya thamani ya bilioni thamani ya **Shilingi bilioni 20**. Aidha, kama mnavyofahamu hivi karibuni kimefunguliwa Kiwanda kikubwa cha kwanza nchini cha Kusafisha dhahabu cha Mwanza Precious Metals Refinery kiwanda ambacho ni cha Ubia kati ya Serikali kupitia Shirika la STAMICO na wabia kutoka Dubai, Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) na Singapore. Kiwanda hiki cha kisasa Afrika Mashariki na Kati, kinasafisha dhahabu kwa kiwango cha Kimataifa cha 999 purity na uwezo wa kusafisha kilo 480

kwa siku, kiwanda hiki kinaweza kupanuliwa na kufikia kusafisha hadi **kilo 960** kwa siku kulingana na upatikanaji wa dhahabu. Katika mradi huu, STAMICO ina hisa **asilimia 25** na wabia wanamiliki **asilimia 75** za hisa. Hisa za STAMICO zitakuwa zinaongezeka kwa **asilimia 5** kila baada ya miaka miwili hadi zitakapofikia **asilimia 51** na wabia **asilimia 49**. Ongezeko hilo la hisa halitakuwa na gharama yoyote kwa STAMICO.

Ndugu Wanahabari,

Utaona kwamba hivi sasa shirika hili linafanya vizuri ambapo kutokana na faida katika vyanzo vyake vya fedha. STAMICO imefanikiwa kutoa Serikalini jumla ya **Shilingi bilioni 3.3** zikijumuisha **Shilingi bilioni 1.2** za gawio kwa mwaka wa fedha 2020/21 na mchango Serikalini ya jumla ya **Shilingi bilioni 2.1** kwa kipindi cha miaka miwili (2) mfululizo

Aidha, Serikali kupitia Shirika hili mwaka 2014, lilianzisha kampuni tanzu iitwayo STAMIGOLD Company Limited ili kuendesha na kusimamia Mgodu wa Dhahabu wa Biharamulo. Mgodu wa STAMIGOLD ulichukuliwa na Serikali rasmi tarehe 15 Novemba, 2013 kutoka kwa kampuni ya Pangea Minerals Limited (PGM) baada ya kampuni hiyo kuurejesha mgodi kwa Serikali. Uhamishaji huu ulijumuisha mitambo ya uchenjuaji, maeneo ya uchimbaji, *mining camp*, na leseni ya uchimbaji *Special Mining Licence*. Kwenye mradi huu, STAMICO inamiliki hisa **asilimia 99** na Ofisi ya Msajili wa Hazina inamiliki Hisa **asilimia 1**. Hivyo, katika Mgodu huu, Serikali ina umiliki wa asilimia **100** na unasimamiwa na watanzania. Tangu kuanzishwa kwake, mgodi umezalisha ajira kwa vijana wa Kitanzania zaidi ya **600** ikijumuisha Watumishi walioajiriwa na Mgodu moja kwa moja na watoa huduma za kandarasi mbalimbali.

STAMICO na mbia mwenza hivi sasa wameanza uendelezaji mradi wa Dhahabu wa Buhemba mkoani Mara. Kupitia leseni ya uchimbaji madini katika mgodi huo, ubia unatoa haki kwa STAMICO kumiliki hisa (35%) na kampuni ya GOODFIELD International DMCC ya Dubai hisa (65%). Kutokana na utafiti wa awali, mradi wa dhahabu wa Buhemba unakadiriwa kuwa na kiasi cha takriban wakia 600,000 za dhahabu na zinatarajia kuongezeka baada ya kukamilika kwa uchorongaji wa ziada wa miamba. Tayari imeundwa kampuni ya ubia kwa jina la Buhemba Gold Company

na kwa sasa shughuli zinaendelea ikiwemo kusafisha eneo la kujenga mtambo pamoja na ujenzi wa miundombinu kama vile kambi za wafanyakazi, barabara na miundombinu mingine muhimu baada ya mgodi kupata Leseni. Mgodi umetangaza kandarasi tatu ambazo zinahusisha uchorongaji, kujenga mtambo wa kuchenjua dhahabu na kandarasi ya kujenga maabara ya kufanya tathimini ya sampuli za miamba na udongo. Kandarasi hizi ni hatua mojawapo ya kutengeneza miundo mbinu ya mgodi. Ndugu wana habari hii ni miaka 60 ya Mafanikio makubwa kwa STAMICO.

Ndugu Wanahabari,

Kama mnavyofahamu shughuli za uchimbaji zinakwenda sambamba na uchafuzi wa mazingira. Katika kuliona hilo, Shirika limeanza maandalizi ya awali ya mradi wa kuzalisha makaa ya mawe kwa matumizi ya majumbani (Coal Briquettes). Katika hatua ya awali Shirika litaanza na mtambo wenye uwezo wa kuzalisha **tani 2** kwa saa (2tph) kufuatia kukamilika kwa majaribio ya awali ambayo yameonesha matokeo chanya. Mradi huu wa majaribio utakuwa katika eneo la TIRDO Jijini Dar es Salaam. Mradi huu wa majaribio unatarajia kuliingizia Shirika kiasi cha **Shilingi Milioni 750** kwa mwaka 2021/22.

Ndugu Wanahabari,

Pia, STAMICO inao mradi mwingine wa Mgodi wa Dhahabu wa Buckreef na mbia mwenza Kampuni ya TANZAM 2000 ambao wanamiliki mradi wa uchimbaji madini ya dhahabu wa Buckreef mkoani Geita chini ya kampuni ya ubia ya Buckreef Gold Company (BGC). Katika Ubia huu Shirika linamiliki hisa asilimia 45 na mbia asilimia 55. Tayari Shirika limefanya uzalishaji wa majaribio ya uchenjuaji kwa mtambo wa tani 5 (tph) ambapo jumla ya **Kilogramu 21.5** zimezalishwa na kuupatia mgodi kiasi cha **Shilingi bilioni 3.69** katika kipindi cha Mwaka 2020/21.

Ndugu Wanahabari,

Vilevile, mwezi Julai 2014 STAMICO ilianza rasmi ununuzi wa madini ya bati wilayani Kyerwa kupitia Kampuni yake Tanzu ya Kyerwa Tin Company Ltd (KTCL). Hii ilifuatia utekelezaji wa Agizo la Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne wa Jamhuri wa Muungano wa Tanzania Mhe. Jakaya Mrisho Kikwete, wakati wa ziara yake

mkoani Kagera mwishoni mwa mwaka 2013, kuwa STAMICO waanze ununuzi wa madini ya bati kutoka kwa wachimbaji wadogo wilayani Kyerwa. Lengo kuu la mradi huu ni kuwasaidia wachimbaji wadogo wa madini ya bati katika vijiji vya Kabingo, Murongo, Syndicate na Rugasha kupata soko la uhakika la madini ya bati. Aidha, ikumbukwe kuwa kama sehemu ya kuimarisha uhibitaji wa biashara haramu na utoroshwaji wa madini ya Tin, Tantalum na Tungsten (3Ts), mwaka 2020 Tanzania ilipatiwa ithibati ya kutoa cheti cha uasiliana kwa madini hayo baada ya Wizara kukamilisha taratibu za utoaji wa cheti hicho kwa mujibu wa makubaliano ya nchi wanachama wa ukanda wa Maziwa Makuu – (International Conference on the Great Lakes Region-ICGLR)

Ndugu Wanahabari,

Kwa mmantiki hii hivi sasa tunajivunia Shirika hili kwani limepiga hatua kubwa za kimapinduzi, hivi sasa STAMICO ina jumla ya Leseni **50** za utafiti na uchimbaji wa madini. Kati ya leseni hizo, kumi na nne (14) zipo kwenye ubia (Buckreef 13 na TML 1), kumi na moja (11) zipo kwenye Kampuni Tanzu ya STAMIGOLD inayomilikiwa na Serikali. Aidha, Shirika lenyewe linamiliki kwa asilimia mia moja (100%) leseni zaidi ya ishirini za uchimbaji madini ikiwa ni pamoja na leseni mpya (Strategic License) za uchimbaji madini ambazo ni; Leseni ya Uchimbaji Dhahabu – Ikizu, Bunda Mara; Leseni ya Uchimbaji Dhahabu – Kigosi, Ushiroombo Shinyanga; Leseni ya Uchimbaji Shaba - Chengube, Mwanga Kilimanjaro; na Leseni moja ya Makaa ya Mawe - Ilima, Songwe.

Ndugu Wanahabari,

Tukiangazia Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST), hii ni taasisi kongwe na yenye uzoefu mkubwa katika masuala ya utafiti wa madini (*mineral explorations*) na uratibu wa majanga asili ya jiolojia katika ukanda wa Afrika Mashariki na Kati. Taasisi hii ilitokana na idara kongwe ya Serikali ya Mwingereza iliyojulikana kama Idara ya Jiolojia na iliyoanzishwa rasmi tokea Mwaka 1925. Kuanzishwa kwa GST kulichangiwa kwa kiasi kikubwa na mabadiliko yaliyokuwa yanatekelezwa na Serikali ikiwa ni juhudi za kuvutia wawekezaji katika sekta mbalimbali ikiwemo Sekta ya Madini.

Historia ya utafutaji na uchimbaji wa madini ilianza mwaka 1884 wakati wa utawala wa Mjerumani. Madini yaliyochimbwa kwenye miaka ya 1900 ni garnet sehemu za Namputa Wilaya ya Masasi na graphite maeneo ya Nambirane-Mhulu Wilaya ya Lindi. Mnamo mwaka 1902 utafutaji na uchimbaji wa ulanga ulianza kwenye milima ya Uluguru. Makampuni yaliyojijhusisha na uchimbaji wa madini ya ulanga ni Ostraafrikanische Bergwerks-und Bergbaugesellschaft maeneo ya Msani na Glimmerwerke huko Morogoro. Pia uchimbaji mdogo ulifanyika katika maeneo ya Lupa (alluvial works) na Kilimafedha huko Musoma Mara greenstone belt. Mwaka 1903 na 1916 utafutaji na uchimbaji wa chumvi ulifanyika huko Uvinza na kampuni ya Central africanische-Gesellschaft.

Kwa kipindi cha miaka 60 ya uhuru (GST) mpaka sasa imefanikiwa kutambua jiojio ya nchi nzima kwa asilimia **96**. Ikiwa sehemu ya juhudi za kuimarisha upatikanaji, utunzaji na usambazaji wa taarifa, GST imefanikiwa kuboresha mfumo wa usambazaji wa taarifa/takwimu za jiosayansi. Uanzishwaji wa mifumo hii umerahisisha kwa kiasi kikubwa upatikanaji na usambazaji wa taarifa hizi kwa wadau.

Pamoja na mafanikio hayo, GST kwa kushirikiana na washirika wa maendeleo imefanikiwa kufanya tafiti mbalimbali katika Sekta ya Madini na jiosayansi, ambazo ni ukamilishaji uandaaji wa Ramani za jiochemia za nchi nzima (*Country Wide Multi-Element Geochemical Maps*) zinazoainisha wingi wa madini ya aina mbalimbali za metali (k.m. dhahabu, shaba, chuma, nikeli, bati n.k.) yanayopatikana katika sehemu mbalimbali za nchi. Kazi hii imefanywa kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo ambao ni *Geological Survey* ya Finland na Chuo Kikuu cha Sokoine (SUA).

Ndugu Wanahabari,

GST imefanikiwa kufanya tafiti kwenye madini mkakati ya Gesi ya Helium ambapo utafiti huo umeibua maeneo mapya kwenye ukanda wa kaskazini tofauti na ilivyozoeleka kuwa helium hupatika maeneo ya kusini. Kwa mujibu wa taarifa za kitafiti za gesi hiyo, Tanzania ina kiasi cha futi za ujazo **bilioni 54** za gesi hiyo ambacho kinaizidi nchi ya Marekani yenye hazina ya futi za ujazo **bilioni 24.2**.

Kutokana na kuboreshwa kwa vifaa na miundombinu ya Maabara ya GST, sasa inaendeshwa kwa kufuata viwango vya kimataifa vya **ISO 17025:2017** na ilipata **ithibati** (ACCREDITATION) katika viwango hivyo kutoka Shirika la Viwango la Kimataifa la SADCAS. Hivyo, matokeo ya uchunguzi unaofanywa na maabara ya GST yanakidhi viwango vya kimataifa. Aidha, katika juhudi za kuinua Sekta ya Kilimo nchini, GST imefanikiwa kuandaa Ramani inayoonesha viwango vya ubora wa PH (p^H values) kwenye udongo, ramani inayohusisha maeneo ya nchi nzima imechorwa/imetengenezwa. Ramani hiyo inaonesha maeneo yenye PH ndogo na kubwa. Pamoja na hayo, GST imewasogezea huduma za maabara wachimbaji wadogo kwa kufungua ofisi ndogo katika maeneo zinakofanyika shughuli za uchimbaji mdogo wa madini kwa wingi, hivi karibuni tumeshuhudia ufunguzi wa ofisi ya GST mkoani Geita.

Ndugu Wanahabari,

Sambamba na mafanikio haya, GST inaamini kuwa upatikanaji wa taarifa sahihi za jiosayansi kupitia tafiti mbalimbali kutawezesha ufikiwaji wa azma ya Serikali kwa Sekta ya Madini kufikia asilimia 10 katika kuchangia Pato la Taifa ifikapo mwaka 2025.

Ndugu Wanahabari,

Kama mnavyofahamu kwamba shughuli za madini pia zinaongozwa na Sheria za Kimataifa zinazosimamia masuala ya uwazi na uwajibikaji kwa kampuni za Madini, Mafuta na Gesi Asilia. Sheria hizi zinaitaka Serikali kuwajibika kwa wananchi wake kuhusu uwajibikaji wa kampuni zinazojishughulisha na masuala ya uziduaji.

Kifungu cha 16 cha Sheria ya Uwazi na Uwajibikaji katika rasilimali madini, mafuta na gesi asilia ya mwaka 2015 (TEITA, 2015) kinaitaka Kamati ya TEITI kumuwezesha Waziri mwenye dhamana, kuweka wazi mikataba na leseni zilizoingiwa na kutolewa na Serikali katika Sekta ya Madini, Mafuta na Gesi Asilia.

Katika kuweka wazi kwa Umma Ripoti za Ulinganishi wa Malipo ya Kampuni za madini, mafuta na gesi asilia na Mapato ya Serikali, hadi sasa Tanzania imechapisha na kutoa ripoti kumi na moja kwa kipindi cha Julai 1, 2008 hadi Juni 30, 2019 zinazolinganisha kodi na malipo mengine yaliyofanywa na kampuni za madini,

mafuta na gesi asilia kwa Serikali Kuu na katika Halmashauri ambazo zinapokea tozo (service levy) kutoka kwenye makampuni yanayojishughulisha na shughuli za uziduaji. Ripoti hizo zinaonyesha kuwa Serikali imeshapokea kiasi cha jumla ya dola za Marekani **bilioni U\$ 3.78** kutoka katika kampuni zilizofanyiwa ulinganishi wa fedha zilizolipwa na makampuni hayo na fedha zilizopokelewa na Serikali.

Ndugu Wanahabari,

Kama mnavyofahamu kuwa, msisitizo wa Serikali hivi sasa ni masuala ya Uongezaji Thamani Madini. Suala hili linakwenda sambamba na utekelezaji wa Sera ya Madini ya Mwaka 1997. Pia, Serikali kupitia Sera ya Madini ya Mwaka 2009, iliazimia kuongeza manufaa yatokanayo na Sekta ya Madini na kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini hapa nchini. Hivyo, kupitia Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC) kilichoanzishwa Mwaka 2003, Serikali inatoa mafunzo ya uongezaji thamani madini katika taaluma mbalimbali za Sekta hii kwa ngazi mbalimbali. Aidha, kupitia mfuko mdogo wa maonesho ya Madini ya Vito Arusha (Arusha Gem Fair) Wizara kwa kushirikiana na wafanyabiashara wa madini ilianzisha mfuko wa kusomesha wanafunzi wa kike ambapo kwa mara ya kwanza Mwaka 2014 jumla ya wanafunzi 15 walidahiliwa kusoma lapidary. Serikali iliendelea na jitihada za kuzalisha wataalam wa ndani kwa kuleta mtaalam mwelezi kutoa mafunzo hayo kutoka nje ya nchi ikiwemo kuwapeleka wataalam katika nchi mbalimbali kujifunza masuala hayo. Tangu kuanza kutolewa mafunzo hayo, jumla ya wanafunzi 221 wamehitimu mafunzo katika chuo hicho na 117 wanaendelea kupata mafunzo.

Ndugu Wanahabari,

Faida za mafunzo ya uongezaji thamani madini nchini ni pamoja na kupata wataalam wazawa wengi waliobobea katika masuala ya uongezaji thamani madini, kuchochea shughuli za uongezaji thamani madini nchini, kutoa fursa za ajira kwa wataalam, kupunguza utegemezi wa wataalam kutoka nje ya nchi na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini katika Pato la Taifa.

Ndugu Wanahabari,

Usimamizi wa Sekta ya Madini umechukua sura mpya miaka ya hivi karibuni baada ya Serikali kuanzisha utaratibu wa kukutana na wadau wa sekta kwenye Mkutano wa Kimataifa wa Uwekezaji katika Sekta ya Madini unaofanyika kila mwaka mwezi Februari. Mikutano hii inatangaza fursa za uwekezaji zilizopo katika Sekta ya Madini, kuifungamanisha Sekta ya Madini na sekta nyingine za kiuchumi, inasaidia katika kubadilishana uzoefu wa kusimamia na kuendesha shughuli za madini na nchi nyingine duniani, inafungua wigo wa wachimbaji wadogo wa madini kupata wabia wa kushirikiana katika shughuli za uwekezaji katika Sekta ya Madini na zaidi kujadili na kutatua kwa pamoja changamoto wanazokutana nazo wadau na wawekezaji katika Sekta ya Madini.

Ndugu Wanahabari,

Kupitia hadhara hii nipende kuwaalika wawekezaji kutoka ndani na nje ya nchi kuwekeza kwenye Sekta ya Madini kwani fursa za kibiashara zipo za kutosha na Serikali inaendelea kuweka mazingira wezeshi ya kuwawezesha kufanya kazi zao kwa amani na usalama. Tanzania bado ina hazina kubwa ya rasilimali madini ambayo haijaguswa na inahitaji uwekezaji. Hadi sasa tumeyafikia madini yetu kwa asilimia 10 tu ikilinganishwa na utajiri uliopo ardhini hapa nchini kwetu. Kwa Taasisi za kifedha, nipende kuwashukuru kwa kutuelewa na kuanza kufanya kazi na Sekta hii muhimu kwa maendeleo ya Taifa. Bado natoa wito kwa taasisi za kifedha kuendelea kujifunza kuhusu sekta hii ili hatimaye tuweze kushirikiana katika kuwainua wachimbaji hususan wachimbaji wadogo hapa nchini ili hatimaye waweze kukua. Wachimbaji wadogo wanahitaji mitaji na vifaa ili wachimbe kwa tija, na sisi Serikali tunawahitaji wachimbaji kwa mustakabali wa ukuaji na maendeleo ya Sekta hii kwani juhudi na mchango wao katika kuchangia mapato ya Serikali unaendelea kukua na sasa unaonekana bayana. Vilevile, tunawahitaji wachimbaji wa kati na wachimbaji wakubwa katika kuchangia ukuaji wa viwanda, kwa uchumi imara na maendeleo endelevu ya Taifa letu kupitia sekta hii, hawa wote wanahitaji huduma na uhakika wa upatikanaji wa mitaji.

**BAADA YA KUSEMA HAYO NAPENDA KUWASHUKURU SANA KWA KUITIKIA
WITO WA KUADHIMISHA MIAKA 60 YA UHURU PAMOJA NASI LAKINI PIA**

**NAPENDA KUWASHUKURU KWA KUENDELEA KUFANYA KAZI NA SEKTA HII
YA MADINI**

ASANTENI KWA KUNISIKILIZA